

ни для глибоко вкоріненої у суспільстві традиції свободи доступу до незасекреченої інформації (особливо ґрунтовна критика міститься в працях П. Самуельсона). Але, оскільки економічні інтереси США у конкурентній боротьбі з європейською інформаційною індустрією вимагають такого законодавства, продовжується активний пошук компромісних варіантів правового регулювання [2, с. 8-9]. Розв'язання цієї проблеми у США може бути корисним для вдосконалення законодавства з метою надання соціально збалансованого характеру виключним правам *sui generis* на БД і в Європі, в тому числі в Україні.

Ще одним нагальним питанням є необхідність подолання неспроможних у теоретичному і практичному плані правових конструкцій "права власності на інформацію", що використовуються в інформаційному законодавстві, наприклад, у Законі України "Про інформацію" та ін.

Уточнити потрібно і формулювання ст. 118 ЦК щодо можливості (властивості) інформації як об'єкта цивільних прав (ст. 117 ЦК) "вільно відчужуватися або переходити від однієї особи до іншої в порядку правонаступництва або іншим чином", оскільки тут правильніше було б говорити про відчуження прав на інформацію як "безтілесну річ", яку фізично відчужити неможливо.

У контексті вдосконалення методологічних засад інституту права ІВ, зокрема й права ІВ на БД, потребує змін і формулювання ст. 41 Конституції України ("кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності"), в якій втілена вже давно застаріла так звана "пропрієтарна" концепція ІВ. Натомість, в Конституції слід у загальній формі закріпити гарантії охорони і захисту прав ІВ.

Отже, для адаптації законодавства України про БД до законодавства Європейського Союзу, з нашої точки зору, доцільно було б:

- 1) використати відповідний досвід постсоціалістичних європейських країн, зокрема Польщі, Словаччини і Чехії;
- 2) запровадити (відповідно до Директиви 96/9 ЄС Європейського Парламенту та Ради від 11 березня

1996 року про правову охорону баз даних) додаткову (понад авторсько-правову) спеціальну, *sui generis*, охорону прав на БД шляхом прийняття спеціального закону про БД, що передбачав би режим їх комплексної кумулятивної охорони;

3) існуючу в ст. 10 Закону України "Про авторське право і суміжні права" бланкетну норму з цього питання сформулювати більш чітко і розгорнуто, із відсиланням на вказаний спеціальний закон про БД;

4) внести зміни до ЦК України, які б містили відповідні положення.

1. Капіца Ю.М. Право інтелектуальної власності Європейського Союзу та законодавство України / За ред. Ю.М.Капіци. – К. : Слово, 2006. – 1104 с. 2. Дроб'язко В.С. Охорона баз даних: міжнародні, регіональні, національні аспекти : монографія / В.С. Дроб'язко. – К. : ТОВ "Лазурит-Поліграф", 2008. – 132 с. 3. Андрощук Г. Право інтелектуальної власності на неоригінальні бази даних: аналіз регіонального і національного законодавства / Г. Андрощук // Теорія і практика інтелектуальної власності. – 2008. – № 4. – С. 25-37. 4. Литвин С.І. Зміст суб'єктивного права "sui generis" на неоригінальну копію даних (базу даних) / С.І. Литвин // Вісник Харківського національного університету внутрішніх справ. – 2010. – № 1 (48). – С. 256-265. 5. Zákon zo 4. decembra 2003 o autorském práve a práвах súvisiacich s autorským právom (autorský zákon) // Zbierka zákonov č. 618/2003 (Zmena: 84/2007 Z.z., 220/2007 Z.z.). 6. Zákon o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů ze dne 7. dubna 2000 (autorský zákon) // Sbírka zákonů č.121/2000 (ve znění zákonů č.81/2005 Sb. z., č.61/2006 Sb. z., č.186/2006 Sb. z., č.216/2006 Sb. z.). 7. Ustawa z dnia 4 lutego 1994 r. o prawie autorskim i prawach pokrewnych – tekst jednolity // Dz. U. – 2000. – Nr. 80. – Poz. 904 (ze zmianami). 8. Ustawa z dnia 27 lipca 2001 r. o ochronie baz danych // Dz. U. – 2001. – Nr. 128. – Poz. 1402. 9. Bently L. Intellectual Property Law. Second Edition / L. Bently, B. Sherman. – Oxford : Oxford University Press, 2004. – 1131 p. 10. Калятин В.О. Содержание базы данных как новый объект правового регулирования / В.О. Калятин, Е.А. Войничанис // Законодательство. – 2007. – № 2. – С. 13-15. 11. Matlak A. Prawo autorskie w europejskim prawie wspólnotowym / A. Matlak. – Kraków : ZAKAMYCZE, 2002. – 428 s. 12. Stanisławska-Kłoc S. Ochrona baz danych / S. Stanisławska-Kłoc. – Kraków : ZAKAMYCZE, 2002. – 392 s. 13. А.Л. Маковский. Комментарий к части четвертой Гражданского кодекса Российской Федерации / Под. ред. А.Л. Маковского; вступ. ст. В.Ф. Яковлева; Иссл. центр частн. права. – М. : Статут, 2008. – 715 с. 14. Šebelová M. Autorské právo : zákon, komentáře, vzory a judikatura / M. Šebelová. – Brno : Computer Press, 2006. – 196 s. 15. Судариков С.А. Право интеллектуальной собственности : учеб. / С.А. Судариков. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2008. – 368 с.

Надійшла до редколегії 20.01.11

УДК 347.764 (477)

Н. Пацурія, канд. юрид. наук, доц.

СТРАХУВАННЯ ЯК СОЦІАЛЬНО – ЕКОНОМІЧНИЙ ФЕНОМЕН

У статті досліджуються актуальних питань соціально – економічного феномену страхування як об'єктивного атрибуту ринкової економіки.

В статтє исследуются актуальных вопросов социально – экономического феномена страхования как объективного атрибута рыночной экономики.

In the article probed pressing questions socio-economic phenomenon of insurance as objective attribute of market economy.
Ключові слова: страхування, соціально-економічна сутність страхування, функції страхування.

Ключевые слова: страхование, социально-экономическая сущность страхования, функции страхования.
Key words: insurance, socio-economic essence of insurance, functions of insurance.

Сучасний етап розвитку України потребує вдосконалення страхових відносин та створення ефективної системи формування страхових фондів, які б дієво впливали на соціальний захист населення та розвиток системи господарювання.

Актуальність теми. Проблеми раціоналізації соціального навантаження на економіку особливо актуальні для сучасної України. Перед нашою державою стоїть завдання побудови такої системи ефективного розвитку підприємництва та рівень розвитку економіки України. Розв'язання цього питання лежить у площині страхування і забезпечення його можливостей як механізму надання гарантій розвитку та соціально-економічних стандартів населення в країні.

Ажан на сучасному етапі розвитку страхування в Україні перебуває в стані становлення а його розвиток супроводжується проблемами нормативного, правового, організаційно-методичного, інформаційно-аналітичного характеру та недосконалістю державного регулювання страховою діяльністю [18, 3].

Історію виникнення та розвитку страхування досліджували: В.Р. Ідельсон, В.К. Райхер, Л.І. Рейтман, В.І. Сєребровський, В.К. Турбіна, Ю.Б. Фогельсон, Г.Ф. Шершеневич, М.Я. Шимінова, В.П. Янишен та інші автори.

Окремі аспекти теоретико-методологічного обґрунтування сутності страхування досліджувалися у працях таких західних фахівців, як В. Берг, А. Вагнер, Дж. Глаубер, С. Маккі, А. Манес, К. Маркс, М. Міранда, П. Мюллер, В. Нордхаус, К. Пфайффер, М. Ротшильд, П. Са-

муельсон, Дж. Стігліц, У. Хаасен, Р. Холлі, П. Шиміковський, Х-П. Шиміковський та ін.

Для розуміння особливостей функціонування сучасної системи страхування важливе значення мають праці науковців України, зокрема В.Д.Базилевича, К.С. Базилевич, О.І.Барановського, О.Д.Василика, В.М.Гейця, М.С.Клапкова, П.А.Лайка, О.В.Ніколаєнка, С.С.Осадця, В.М. Фурмана, А.А.Чухна, С.І.Юрія, О.І. Ястремського, а також Росії – І.Г.Іванової, Є.Т.Коголовської, Л.І. Рейтмана, Г.М.Татієва.

Отже, визначення соціально – економічної сутності страхування як об'єктивного атрибуту ринкової економіки потребує комплексних наукових розробок.

Цілями статті є дослідження актуальних питань соціально – економічного феномену страхування як об'єктивного атрибуту ринкової економіки.

Страховання, як загальнонаукова категорія, є предметом інтересу представників різних суспільних наук [2; 7; 10; 23; 27; 30; 31; 32; 36], з огляду на те, що воно належить до суттєво важливих інститутів народного господарства роль і значення якого, в останні роки, постійно зростає. Проте навряд чи знайдеться будь-який інший інститут, реальне значення якого оцінювалося б настільки недостатньо, саме цей фактор впливає на відсутність наукових розробок та широкого роз'яснення принципових засад страхування [26, 3]. Дане твердження, яке було дано проф. В.К. Райхером у 1947 році, і на сьогодні не втратило своєї актуальності.

Страхованню, як і будь-якому явищу, притаманна соціальна сутність, яка, на думку професор П.М. Рабиновича – є здатністю слугувати засобом задоволення потреб членів суспільства [25, 4].

Термін "потреби" визначає потребу в будь-чому [19, 339]. Потреби можуть бути досить різноманітними: фізіологічні, духовні, культурні, економічні, соціальні, тощо. Саме соціальний характер потреби піднімає її до нового якісного рівня – рівня інтересу [35, 7; 15, 23].

Р.Е. Гукасян в роботі "Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве" розглядаючи співвідношення категорій "потреба – інтерес", відзначав, що категорія "потреба" застосовується до всього живого, а категорія "інтерес" – це соціальна потреба [9, 9-10].

Сучасний дослідник російський дослідник С. В. Михайлов вивчаючи категорію інтересу та узагальнюючі погляди різних вчених на цю правову категорію відзначає, що зміст інтересу складають саме *потреби* [курсив наш – Н.П.] [17, 5].

Таким чином, можна стверджувати, що інтерес це певна потреба в чомусь. В зв'язку з цим, слід погодитися із думкою В.П. Грибанова та Р.Е. Гукасяна, які вважають, що інтерес і потреба це різні категорії, хоча між ними існує нерозривний зв'язок. За їх концепцією потреба породжує інтерес, становлячись його змістом. Інтерес, що сформувався, означає конкретизацію потреби, тобто завершення процесу проходження потреби через свідомість суб'єкта і спрямованість суб'єкта на певний об'єкт дійсності. Таким чином являється первинним по відношенню до інтересу, *потреба* [курсив наш – Н.П.] скеровує інтерес [6, 233; 9, 10].

З огляду на викладене виникає питання, яка саме потреба (або потреба в чому) породжує інтерес у страхуванні? Саме відповідь на це питання дозволить визначитися із соціально-економічним змістом страхування.

Історія розвитку суспільства доводить наявність постійної боротьби, яка виникає між природою і людиною у безлічі варіантів її прояву [20, 77]. Вказана боротьба зумовлює реалізацію певних ризиків [34, 26] шляхом настання несприятливих подій (випадків) [4, 3], які, як правило, втілюються у заподіянні матеріальних збитків

або окремому члену суспільства (індивіду, фізичній особі) або їх спільноті (об'єднанню осіб в будь-якій формі).

Таким чином, потреба у попередженні, подоланні, зменшенні і відшкодуванні руйнівних наслідків несприятливих подій (стихійних лих та нещасних випадків), що завдали матеріальних збитків, має об'єктивний характер і формує потребу у "страховому захисті".

Специфіка страхового захисту обумовлює формування в суспільстві певного інтересу щодо: нагромадження і витрачання ресурсів (як грошових так і натуральних) для здійснення заходів з попередження, подолання або зменшення негативного впливу ризиків і відшкодування збитків, спричинених їх настанням.

З огляду на це, є підстави стверджувати, що потреба у страхуванні для людства обумовлюється наступними обставинами: по перше, члени суспільства у будь-яких сферах своєї життєдіяльності не є вільними від випадкових небезпек, часто катастрофічних; по друге, ці небезпеки завдають збитків членам суспільства; по третє, можливість настання випадкових небезпек і масштаби негативних наслідків від них прогресивно зростають; по четверте, з'являються нові небезпеки, як наприклад техногенні, екологічні, соціальні.

Відомо, що соціально – економічний розвиток суспільства завжди був пов'язаний з ризиком, породженим як небезпечними природними явищами і процесами, так і самою господарською діяльністю людини. При цьому досить істотною обставиною минулого було те, що такі надзвичайні ситуації залишалися по суті одиничними подіями, наслідки яких обмежувалися господарськими системами окремих районів або регіонів країни, у виняткових випадках – національними економіками. Стан справ радикально змінилося в останні десятиліття минулого сторіччя, коли безпрецедентні за соціально-економічними наслідками природні і техногенні катастрофи змусили суспільство замислитися про власну уразливість і зайнятися пошуком шляхів та засобів задоволення вказаних потреб.

За висновками фахівців, світова економіка в осяжному майбутньому не буде мати змоги компенсувати збитки від стихійних лих і нещасних випадків, витрачаючи усе більше ресурсів на подолання наслідків таких подій і зменшуючи частку ресурсів на відтворення матеріальних благ та поліпшення якості життя. Накладаються на менш значні надзвичайні ситуації (повсякденні соціально-економічні проблеми), катастрофи і стихійні лиха, за висловом У. Бека, перетворюють сучасну цивілізацію в "суспільство ризику".

З огляду на викладене у членів суспільства виникає гостра потреба у відшкодуванні матеріальних збитків, що є наслідками реалізації вказаних ризиків. З метою задоволення потреби у оперативному і повному відшкодуванні збитків (компенсації втрат, які зазнали члени суспільства) зацікавлені особи створюють спеціальні запаси (страховий фонд) шляхом поступового, регулярного акумулювання (накопичення) коштів та/або матеріальних ресурсів.

Таким чином, істотну роль у забезпеченні стабільності економічної системи відіграють певні ресурси (грошові коти), якими оперує суспільство для зниження ризику настання нещасних випадків і катастроф та мінімізації завданих ними збитків, мова іде насамперед про грошовий страховий фонд [24, 37], який формується професійними суб'єктами страхової діяльності з метою який утворюється з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховання).

Без задоволення вказаної потреби стає неможливим забезпечити безперервність процесу виробництва

суспільних матеріальних благ та підтримати належний рівень життєдіяльності тих осіб, потреби яких підлягають задоволенню.

Таким чином, суспільні відносини щодо попередження, подолання, зменшення і відшкодування за рахунок заздалегідь акумульованих коштів руйнівних наслідків несприятливих подій (стихійних лих та/або нещасних випадків, тощо), що завдали матеріальних збитків, мають об'єктивний характер і формують зміст економічної категорії "страхування", як ефективного способу боротьби із різного роду небезпеками та із наслідками згубного впливу небажаних подій.

З огляду на це стає зрозумілим, що потреба у страхуванні або страхова потреба, як наукова категорія, породжує категорію страхового інтересу стаючи її змістом.

Не дивлячись на те, що страховий інтерес є основною категорією страхових відносин, його поняття у чинному законодавстві України відсутнє. Дослідження категорії страхового інтересу дозволило встановити, що саме страховий інтерес виступає об'єктом страхування [16, 6].

Слід вказати, що у законодавстві Російської Федерації також, не визначено поняття "страховий інтерес". Проте, п.1 ст.930 Цивільного Кодексу Російської Федерації зазначає, що страхувальником може бути тільки така особа, інтерес якої до збереження речі (одержання прибутку і т.п.) засновано на якому-небудь юридичному титулі. При відсутності такого інтересу у страхувальника та вигодонабувача договір вважається недійсним (п.2 ст.930 ЦК РФ).

Таким чином, основним етапом у дослідженні сутності страхового інтересу є висновок про те, що в збереженні того чи іншого майна може бути зацікавлено чимало осіб, але ж основою для страхового інтересу повинен бути юридичний зв'язок особи з предметом інтересу, який В.К. Райхер назвав страховим титулом.

Питання, що є страховим інтересом, можна назвати центральним питанням страхової справи [11, 5].

Слово "інтерес" має походження від латинського *interest* – мати значення, важливо. Латинський вислів "*Suum quisque homo rem meminit*" – кожна людина завжди піклується про власний інтерес, підтверджує сказане вище.

Інтерес як велика за своїм змістом категорія поділяється на різні види, одним з яких є страховий інтерес. Теза про те, що "не має інтересу – не має страхування" є фундаментальною для страхової справи, і страхового права зокрема [8, 17].

Страховий інтерес, будучи видом категорії "інтересу", характеризується як загальними ознаками, які притаманні науковій категорії інтересу, так і спеціальними ознаками інтересу, які характеризують його особливість у страхових відносинах. Зокрема, доктрина права до спеціальних ознак категорії страхового інтересу відносить певні елементи, які визначають його специфіку, а саме – страховий інтерес має бути: а) майновим; б) юридичним (титульним); в) суб'єктивним; г) правомірним.

З огляду на наведене слідвідзначити, що передумовою до виникнення інституту страхування є інтерес у задоволенні потреб певних осіб (або груп таких осіб), щодо захисту майнових благ від настання наслідків випадкових небезпек, переважним чином, стихійних лих і нещасних випадків.

Дослідники визначають низку чинників, що стали підставою виникнення страхування як соціально-економічного явища, що спричинило розвиток страхових відносин, серед яких виділяють:

- наявність небезпек, здатних заподіяти майнових та/або інших збитків, настанню яких неможливо ні запобігти, ні попередити (об'єктивний фактор);

- наявність у фізичних осіб потреби у схоронності і цілісності належних їм матеріальних (суб'єктивний фактор);

- прагнення фізичних осіб долати наявними засобами небезпеки, які викликають у них страх і побоювання, щодо настання негативних наслідків (об'єктивно – суб'єктивний фактор) [1, 29].

У сукупності наведені фактори стали передумовами виникнення інституту страхування як способу боротьби з наслідками небезпечних явищ. Більше того, зазначена сукупність факторів є тією історично сформованою моделлю, що у своїй сутності не змінилася, і у наш час є підставою для розвитку, реалізації та трансформації страхових відносин.

Слід вказати, що призначення будь-якої соціально-економічної категорії, як правило, аналізується через призму соціального ефекту (необхідності), який досягається в суспільстві завдяки її функціонуванню. Соціальний ефект інституту страхування проявляється у його функціях, які визначають конкретні напрями досягання мети, що покладена в основу страхування [22, 91].

Науковці класифікують функції страхування за різними критеріями, та за рівнем реалізації страхових відносин угруповують їх на мікро-, та макроекономічні функції. На мікоекономічному рівні виділяють: 1) ризикову, 2) попереджувальну, 3) фінансову, 4) контрольну; на макроекономічному рівні (загально-господарському) виділяють: 1) функцію звільнення держави від додаткових фінансових витратків по компенсації збитків; 2) забезпечення безперервності суспільного виробництва [21, 29].

Класична економічна наукова література виділяє дві класифікації функцій страхування. Перша – подана проф. В.В. Шаховим – відносно змісту страхування, друга – визначена акад. Л.І. Рейтманом – в залежності від суспільного призначення даної категорії.

За своїм змістом страхування виконує наступні функції:

1) Функція *формування спеціалізованого страхового фонду*. За даною функцією страховик за рахунок страхових платежів та за рахунок доходів від інвестиційної діяльності формує страховий фонд (страхові резерви), який утворюється з метою забезпечення майбутніх виплат страхових сум і страхового відшкодування залежно від видів страхування (перестраховання).

2) Друга функція – *відшкодування збитку і особистого матеріального забезпечення фізичних осіб*. За вказаною функцією право на відшкодування збитку мають лише ті особи, які є учасниками формування страхового фонду у межах визначених договорами страхування та у разі настання страхового випадку.

3) Третя функція – *попередження страхового випадку і мінімізація збитку*. Вказана функція передбачає широкий комплекс заходів щодо попередження або зменшення негативних наслідків страхових випадків – саме тут знаходить своє втілення ознака правового впливу на страхувальника, яка закріплюється в умовах договору страхування і зорієнтовує його на пильне ставлення об'єкта страхування [30, 16].

Друга класифікація функцій страхової діяльності будується за критерієм зовнішнього прояву (залежно від суспільного призначення), як зауважив Л.І. Рейтман: "вона дозволяє виявити особливості страхування як ланцюга фінансової системи" [29, 17], а вказаною класифікацією страхуванню притаманні ризикова, попереджувальна і контрольна функції.

А) *Ризикова функція* вважається головною функцією у страхуванні. Ризик, як можливість спричинення збитків, обумовлює необхідність формування і функціонування в суспільстві системи страхових правовідносин, які можуть бути реалізовані лише завдяки професійній

страховій діяльності суб'єктів господарювання, з приводу надання страхових послуг. Тобто, поки існує ризик заподіяння збитків фізичним і юридичним особам внаслідок настання певних небезпек (страхових випадків), доти буде наявною в суспільстві необхідність у створенні і належному функціонуванні суб'єктів страхової діяльності (страхових та перестраховальних компаній; страхових посередників; об'єднань страховиків; товариств взаємного страхування і т.ін.), завдяки яким можуть бути реалізовані страхові правовідносини.

Б) Завдяки *попереджувальній функції* частина коштів страхового фонду спрямовується на фінансування заходів щодо зменшення страхового ризику (ступеня ризику), якщо такі умови передбачені договором страхування або чинним законодавством. Крім того, на підставі даної функції як на страховика, так і на страхувальника договором страхування можуть бути покладені додаткові обов'язки щодо попередження настання страхового випадку та мінімізації розмірів збитків.

В) Реалізація *контрольної функції* має два прояви. По перше, завдяки зазначеній функції здійснюється цілове формування і використання коштів страхового фонду. По друге, на підставі контрольної функції в суспільстві функціонує система органів державного нагляду за страховою діяльністю і здійснюється контроль за учасниками страхового ринку [29, 17].

Викладене вище, дозволяє нам погодитися з думкою проф. В.Р. Ідельсона, який, характеризуючи розвиток страхової діяльності ще у 1907 році відзначив її важливу соціально-економічну сутність і зауважив, що: "Потужний розвиток страхової діяльності обумовив її самостійний розвиток у народному господарстві..."

Велике соціально-економічне значення страхування було швидко оцінено, і ми бачимо, що навіть державна влада, то стає одним із конкуруючих страховиків, то своїм владним приписом організує примусові союзи для здійснення страхування. Цією своєю діяльністю держава несе ідею страхування у широкі народні маси, ... і ти самим сприяє розвитку страхової справи.. [14, 6].

Сучасний стан економіки доводить, що реалізацію ринкового механізму господарювання повинен забезпечувати суттєве зростання ролі страхової діяльності у суспільному відтворювальному процесі.

Як зазначає В.Д. Базилевич: "Світовий досвід переконає – де створено сучасну систему страхового захисту, там забезпечується більш високий рівень стабільності народногосподарського відтворювального процесу." [3, 6]. Розгортання ринкових відносин, коли товаровиробник починає діяти на свій страх і ризик і несе повну відповідальність за свої дії, підвищує роль і значення страхової діяльності не лише в державі, а і в приватно – господарській сфері, і тому, страхова діяльність слугує важливим фактором стимулювання виробничої активності і забезпечення здорового способу життя, створює нові стимули росту продуктивності праці відповідно до особливого вкладу у виробництво і забезпечення власного благополуччя [16, 20].

Роль страхування є особливо важливою у контексті економічних реформ оскільки воно стимулює розвиток ринкових відносин і ділової активності, поліпшує інвестиційний клімат. Ступінь розвитку страхового ринку віддзеркалює можливості економічного зростання країни [13, 4].

Як вказав проф. К.Г. Воблий: "страхування є важливим народногосподарським інститутом, який займає своє особливе місце у соціальному господарстві, що має великий вплив на різноманітні сторони економічного життя" [4, 20].

Проте, деякі автори виділяють ще одну сторону страхування. Так, наприклад, В. І. Серебровський вказував,

що "страхування має ще і моральне значення: воно стимулює активність людини", тому що, "епімінуючи [20] або послабляючи момент ризику, страхування тим самим дає носію господарської діяльності можливість із упевненістю дивитися в невідоме майбутнє" [28, 267].

Висновок. Сучасна економічна теорія використовує наступну систему понять, що покликані віддзеркалити економічні і соціальні особливості інституту страхування:

- передача ризику – як спосіб управління ризиком, що передбачає передачу ризику на підставі договору від однієї сторони іншій методом страхування страховиком за умови сплати страхувальником страхової премії, встановленої договором страхування;
- страхова організація – як професійний суб'єкт страхової діяльності, що має необхідне майно, визначене законодавством та статутними документами і який забезпечує суспільну функцію управління ризиками страхувальників на підставі договорів страхування;
- страховий фонд – як сукупність коштів, які є в наявності у страховика для виконання зобов'язань перед страхувальником (вигодонабувачами) по страховим виплатам;
- мета страхування – як відшкодування збитків і відшкодування майбутніх потреб, що виникають у результаті страхових випадків;
- замкнений характер страхових відносин – виключно страхувальники, що є учасниками договірних відносин або треті особи за договором страхування мають право на отримання страхової виплати;
- еквівалентність страхових відносин – як умова рівності між страховими внесками, що надходять від страхувальників і страховими виплатами страховика, що дозволяє математично (актуарно) обґрунтувати розмір страхового платежу, який має бути сплачений страхувальником з врахуванням ступеню страхового ризику і змісту страхового зобов'язання;
- державний нагляд за страховою діяльністю – визначає умови при дотриманні яких страховик створюється і отримує ліцензію на здійснення страхової діяльності, а також дотримуючись яких забезпечує поточну фінансову платоспроможність.

Перспективи подальших розвідок у напрямку визначення соціально – економічного феномену страхування як об'єктивного атрибуту ринкової економіки доводить, що в умовах ринкової економіки та наслідків глобальної економічної кризи страхування повинно належати до тих галузей народного господарства, які стрімко розвиваються, адже саме в таких умовах приватний сектор потребує всебічного захисту за відсутності фінансових гарантій з боку держави. При виході української економіки із стану депресії потреба у страхових послугах буде зростати разом із ростом господарської діяльності. У багатьох галузях народного господарства страхування є необхідною передумовою економічного росту, його складовим компонентом. Це відноситься перш за все до сільського господарства, де пріоритетним напрямком страхування визнається страхування майбутнього врожаю, страхування професійної відповідальності. Тому більш ніж скромні обсяги вітчизняного страхування не засвідчують про відсутність у нього великого потенціалу розвитку [21, 24].

1. Абрамов В.Ю. Страхование: теория и практика. – М.: "Волтерс Клувер", 2007. – 512 с. 2. Баглюк Ю.Б. Интеграция украинского рынка страховых услуг у мировую систему: Дис... канд. економ. наук. 08.00.02. – Донецьк, 2008. – 188 с. 3. Базилевич В.Д. Страховий ринок України. – К.: Знання, 1998. – 371 с. 4. Воблий К.Г. Основы экономики страхования. – М.: Анкил, 1993. – 228 с. 5. Граве К.А., Луниц Л.А. Страхование. – М.: Госюриздат, 1960. – 175 с. 6. Грибанов В. П. Осуществление и защита

гражданских прав. – М.: "Статут". 2000. – 399 с. 7. Гринюк О.В.
Цивіль-

но-правові аспекти майнового страхування в Україні: Дис... канд. юр. наук: 12.00.03. – Київ, 2004. – 210 с. 8. Грищенко О.В. Страховий інтерес як необхідна умова існування страхового правовідношення // Науковий вісник Чернівецького університету серії "Правознавство". – 2002. – №3. – С.15-18. 9. Гужасян Р.Е. Проблема интереса в советском гражданском процессуальном праве. Саратов: СЮИ. – 1970. – 192 с. 10. Докторова Н.П. Механізми державного регулювання страхової діяльності в Україні: Дис... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02. – Донецьк, 2008. – 195 с. 11. Дячишин І.І. Актуальные проблемы правового регулирования страхования и перестрахования: теория и практика: Дис... канд. юр. наук: 12.00.03. – Санкт-Петербург, 2008. – 198 с. 12. Елімінувати (лат. *eliminare*) – виключати; усувати / Словник іноземних слів під ред. І. В. Лехина і проф. Ф. Н. Петрова. – М., 1995. – С. 808. 13. Журавин С.Г. Краткий курс истории страхования. – М.: "Анkil", 2005 – 112 с. 14. Идельсон В.Р. Страховое право. (лекции читанные в С.-Петербургском Политехническом Институте на Экономическом Отделении, Страховом подотделе в 1907г.). – М.: Анkil, 1993. – 94 с. 15. Илларионов Т.Н. Механизм действия гражданско-правовых охранительных мер: Учебное пособие. Свердловск, 1980. – 532 с. 16. Когденко Н.Ю. Страховой интерес и смежные категории имущественного страхования в гражданском праве России: Автореф.дис...канд.юр.наук: 12.00.03. – Волгоград, 2007. – 27 с. 17. Михайлов С.В. Категория интереса в российском гражданском праве. – М.: Статут, 2002. – 205 с. 18. Мних М.В. Страхування як механізм надання гарантій підприємницької діяльності та соціального захисту населення: сучасна теорія і практика: Дис... доктора економ. наук: 08.00.03 / Державна установа "Інститут економіки та прогнозування НАН України". – Київ, 2007. – 339 с. 19. Ожегов С.И. Словарь русского языка. – М.: Русский язык; Издание 20-е, 1988. – 750 с. 20. Ойгензихт В.А. проблема риска в гражданском праве. -Душанбе:Изд-во ИРФОН,1972. – 224 с. 21. Основы страховой деятельности. Учебник / отв. ред. проф. Федорова Т.А. – М.: Издательство БЕК, 2001 – 768 с.

22. Пацурія Н.Б. Концептуальні засади страхування: функції та принципи (правовий аналіз) // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2006. – №12. – с.89-98. 23. Пацурія Н.Б. Правове регулювання страхової справи в Україні (організаційно-правовий аспект): Дис... канд. юр. наук: 12.00.04. – Київ, 2000. – 217 с. 24. Порфирьев Б. Н. Опасность природных и антропогенных катастроф в мире и в России // Россия в окружающем мире: 2004 (Аналитический ежегодник). Отв. ред. Н. Н. Марфенин/Под общ. ред.: Н. Н. Марфенина, С. А. Степанова. – М.: Модус К – Этерна, 2005. – 320 с. 25. Рабінович П. Соціальна сутність прав людини: у світі потребного підходу // Вісник Академії правових наук України. – 2005. – №1. – с. 3–14. 26. Райхер В.К. Общественно-исторические типы страхования. – М.: Изд-во АН СССР, 1947. – 282 с. 27. Самойловский А.Л. Державне регулювання страхової діяльності в Україні: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.02.03. – Київ, 2000. – 17 с. 28. Серебровский В.И. Избранные труды по наследственному и страховому праву. – М.: Статут, 2003. – 558 с. 29. Страховое дело / под ред. Рейтмана Л.И. – М.: Банковский и биржевой научно-консультационный центр, 1992. – 524 с. 30. Твердомед К.М. Законодавство про страхування в Україні в період нової економічної політики (1921–1929 рр.): Дис... канд. юр. наук: 12.00.01. – Харків, 2004. – 178 с. 31. Тополенко Н.М. Державне регулювання розвитку системи пенсійного страхування в Україні: Дис... канд. наук з держ. управ.: 25.00.02. – Запоріжжя, 2007. – 201 с. 32. Фурман В.М. Страховий ринок в Україні: проблеми становлення та стратегія розвитку: Дис... доктор. економ. наук: 08.04.01. – Київ, 2006. – 421 с. 33. Шахов В.В. Страхование – М., ЮНИТИ, 1997. – 311 с. 34. Шимминова М.Я. Основы страхового права России. – М., 1993. – 78 с. 35. Экимов А.И. Интересы и право в социалистическом обществе. – Л., 1984. – С.7. – 135 с. 36. Юрах В.М. Фінансово-правові засади страхування в Україні: Дис... канд. юр. наук: 12.00.07.– Одеса, 2007.– 210 с.

Надійшла до редколегії 24.12.10

УДК 347.34.3

О. Отраднова, канд. юрид. наук, доц.

ДЕЛІКТНІ ЗОБОВ'ЯЗАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ ФРАНЦІЇ

У статті досліджуються проблемні питання поняття, ознак та функцій деліктних зобов'язань у цивільному праві Франції. Стаття базується на дослідженні як зарубіжних, так і вітчизняних наукових джерел цивільного права Франції. Автор робить висновок про тісний правовий зв'язок між деліктними зобов'язаннями у французькому та українському цивільному праві.

Ключові слова: деліктні зобов'язання, недоговірна відповідальність, генеральний делікт, спеціальні делікти, Цивільний кодекс Франції.

В статье исследуются проблемные вопросы понятия, признаков и функций деликтных обязательств в гражданском праве Франции. Статья базируется на исследовании как зарубежных, так и отечественных научных источников гражданского права Франции. Автор делает выводы о тесной правовой связи между деликтными обязательствами во французском и украинском гражданском праве.

Ключевые слова: деликтные обязательства, внедоговорная ответственность, генеральный деликт, специальные деликты, Гражданский кодекс Франции.

An article is devoted to the research of problem questions concerning definition, features and functions of torts in French civil law. The article is based on the research of Ukrainian and foreign scientific sources of French civil law. An author made a conclusion about a strong legal link between torts in Ukrainian and French civil law.

Key words: torts, tort responsibility, general tort, special torts, French Civil Code.

Деліктні зобов'язання або зобов'язання із заподіяння шкоди є одним з найважливіших інститутів цивільного права зарубіжних країн. Грошове або інше матеріальне відшкодування заподіяної особі або майну шкоди в свій час замінило особисту помсту та виявилось прийнятним як на ранніх етапах розвитку цивільного права, так і у сучасних економічних умовах. Деліктні зобов'язання спрямовані на відшкодування шкоди, заподіяної особі або майну в результаті протиправного діяння, не пов'язаного із порушенням договору, отже їх відносять до групи так званих недоговірних зобов'язань.

Деліктне право України, знаючи поняття генерального делікту, у своїх загальних витоках має норми цивільного права Франції. Положення французького деліктного права, які самі по собі базуються на рецепції римського права, враховувалися при розробці Цивільного уложення Російської імперії, цивільних кодексів УРСР та сучасного українського Цивільного кодексу. Отже аналіз положень деліктного права Франції є важливим для розуміння витоків та тенденцій розвитку сучасного вітчизняного деліктного права.

Положення французького цивільного права в цілому та деліктного права зокрема аналізувалися як зарубіжними, так і вітчизняними дослідниками: Є. Годеме,

О.О. Терновою, В.В. Залеським, К Цвайгердтом, Х. Кетцем, Д.О. Грачовим, С.Д. Гринько та ін.

На перших стадіях розвитку деліктне право являло собою конгломерат зібраних разом окремих та розрізнених судових рішень, які захищали абсолютно визначені матеріальні інтереси від абсолютно визначених проявів їх порушень шляхом фізичного насильства. Так, наприклад, право Риму визнавало деліктами тільки ті правопорушення, які були визначені в законі або були передбачені преторським правом. Звідси до деліктів відносилися *Iniuria* – особиста образа, *Furtum* – крадіжка, *Rapina* – грабіж, *Damnuni iniuria datum* – неправомірне пошкодження або знищення чужого майна [1]. Однак в римському праві так і не було розроблено загального підходу, відповідно до якого особа, яка завдала шкоду, повинна була її відшкодувати.

І в подальшому принцип генерального делікту ще тривалий час не був відомий правовим системам. Вперше на загальнодержавному законодавчому рівні у країнах континентального права цей принцип був закріплений у Цивільному кодексі Франції (Кодексі Наполеона) 1804 р.

У Франції норми, що регулюють зобов'язання із заподіяння шкоди (деліктні зобов'язання) містяться у Гла-